

SCHRIFTELIJKE VRAAG

nr. 323
van **FILIP BRUSSELMANS**
datum: 15 juni 2020

aan **JAN JAMBON**

MINISTER-PRESIDENT VAN DE VLAAMSE REGERING, VLAAMS MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN, CULTUUR, ICT EN FACILITAIR MANAGEMENT

Religieuze kunst - Mogelijke herintegratie in de oorspronkelijke setting

Onlangs riep Eike Schmidt, de gezaghebbende directeur van het wereldberoemde Uffizimuseum in Firenze, zijn collega's van de Italiaanse staatsmusea op om bij gelegenheid van de heropening van de toeristische trekpleisters, de religieuze werken uit hun collecties terug te brengen naar de locaties waarvoor ze ooit waren bedoeld: kloosters, kerken en kapellen.

Deze voorzet riep heel wat reacties op en de vraag mag volgens mij ook gesteld worden of er in Vlaanderen voldoende draagvlak bestaat om bijvoorbeeld de altaarstukken uit onze museale collecties, mits er wordt voldaan aan optimale bewaaromstandigheden en beveiliging, terug te laten keren naar hun oorspronkelijke locaties.

Het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA) gaf indertijd al een mooi voorbeeld door zestien altaarstukken uit de OLV-kathedraal in het raam van een langdurige tentoonstelling te laten terugkeren naar deze kerk waar ze opnieuw in situ kunnen worden bewonderd. Vorig jaar nog stelden enkele Antwerpse stadsgidsen een petitie op met de vraag om ze te laten hangen wanneer de herinrichting van het KMSKA voltooid zou zijn.

Concreet had ik graag van de minister vernomen of er in het verleden al andere initiatieven in deze zin werden genomen en of hij zich op een of andere manier aangesproken voelt door het voorstel van Schmidt te projecteren op het in cultuurhistorisch opzicht waardevolle Vlaamse kerkelijke kunstpatrimonium? Zo neen, waarom niet?

Indien het antwoord bevestigend zou zijn, had ik graag vernomen waar de minister concreet aan denkt en hoe hij dat wil realiseren.

Deze vraag werd gesteld aan de ministers Jan Jambon (323) en Matthias Diependaele (361).

JAN JAMBON

MINISTER-PRESIDENT VAN DE VLAAMSE REGERING, VLAAMS MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN,
CULTUUR, ICT EN FACILITAIR MANAGEMENT

GECOÖRDINEERD ANTWOORD

op vraag nr. 323 van 15 juni 2020

van **FILIP BRUSSELMANS**

De boodschap van de heer Schmidt is bijzonder interessant en roept inderdaad belangrijke vragen en discussiepunten op.

Het tonen van kunstwerken op de plaats waarvoor ze gemaakt werden, vormt in principe een visuele en kunsthistorische meerwaarde voor zowel kunstwerk als gebouw.

Het zijn echter niet de enige factoren waarmee rekening moet worden gehouden. Initiatieven rond het terugkeren van kunstwerken uit museale collecties naar de kerkelijke of religieuze instellingen waarvoor ze oorspronkelijk werden gemaakt, hebben grote consequenties voor het erfgoed zelf (zowel voor de kunstwerken zelf als voor het onroerend erfgoed waarin het terecht komt), alsook voor de musea van waaruit ze worden overgebracht en voor het publiek. Vanzelfsprekend zijn hier verschillende belangen aan gekoppeld die allemaal in acht moeten worden genomen. Ook het juridisch statuut van de kunstwerken dient daarbij in rekening te worden genomen.

Een dergelijke terugkeer brengt heel veel vragen met zich mee, die per kunstwerk en locatie een antwoord moeten krijgen: onder welke omstandigheden en om welke redenen of met welke motieven is het werk uit de kerk of het klooster verdwenen, waar komt het werk vandaan, wat hangt/staat daar nu in de plaats, kan de oorspronkelijke locatie en opstellingswijze nog worden nagebouwd en waarom is dit wel of niet wenselijk, welke rol hebben de werken nu in de museale collectie, wat is de omkadering van de kunstwerken in de locatie.... De antwoorden op deze vragen hangen samen met de verschillende belangen van musea, kerkbesturen, lokale besturen, toeristische sector, het publiek ... Kunstwerken die al decennialang in musea worden bewaard, maken deel uit van die museale collectie. Ze behoren tot de historiek van het museum en de opname in de museumcollectie maakt op haar beurt dan ook weer deel uit van het geheugen en de geschiedenis van het kunstwerk zelf. Die geschiedenis dient ook niet te worden genegeerd of herschreven. Het initiatief van het plaatsen van de schilderijen uit het KMSKA in de kathedraal van Antwerpen is een goed voorbeeld van hoe samenwerking tussen musea en kerken en kloosters kan leiden tot mooie bruiklenen. Zulke samenwerkingen kunnen worden aangemoedigd, mits een goede bewaring van de in bruikleen gegeven werken kan worden gegarandeerd, maar ze mogen geen dwingend harnas worden voor het collectie- of tentoonstellingsbeleid van musea.

Een hele belangrijke zorg die u aanhaalt, maar waaraan niet zomaar kan worden voldaan, is de noodzaak om in kerken en kloosters optimale bewaaromstandigheden voor kunstwerken te voorzien. Het is immers van het grootste belang om in deze discussie de zorg voor het erfgoed zelf een centrale plaats te geven. Hierbij moet worden nagedacht hoe ervoor kan worden gezorgd dat waardevol erfgoed in de best mogelijke omstandigheden kan worden bewaard voor de toekomst. Overwegingen rond de al dan niet fragiele conditie van het erfgoed, klimaatcondities en de beveiligingsmaatregelen in de religieuze instellingen spelen daarbij een belangrijke rol. Bij uitbreiding houdt dit ook een verband met de conditie van het onroerend erfgoed waarin de kunstwerken zouden worden bewaard. De opstelling van het Lam Gods in Gent toont aan dat het mogelijk is om toereikende klimatologische omstandigheden, beveiliging en bezoek met elkaar te verzoenen. Dit vergde een grote denkoefening en veel middelen

Wanneer kunstwerken in musea worden bewaard, engageert het museum zich om in te staan voor het in goede omstandigheden behouden en bewaren van dit erfgoed, wat tot hun basiswerking behoort. Kerken en kloosters hebben in de eerste plaats een religieuze functie. Vaak ontbreken, ondanks alle goede wil van de betrokkenen, in kerken en kloosters de nodige expertise, professionele omkadering, personeel en middelen om op een afdoende manier de zorg voor behoud en beheer, beveiliging, ontsluiting en onderzoek van en naar het erfgoed op zich te nemen.

De voorbije jaren heeft het Departement Cultuur enkele onderzoeken uitgevoerd naar de bewaaromstandigheden van topstukken in kerken en kloosters (KIK, 2011-2016; IPARC 2018) om te concluderen dat de bewaaromstandigheden vaak verre van optimaal zijn; lichtinval, klimaatparameters en beveiliging van de kunstwerken zijn meestal niet voldoende afgestemd op de noden van de kunstwerken zelf. Het is daarom niet vanzelfsprekend om kunstwerken die in musea in betere omstandigheden worden bewaard, zomaar opnieuw te verplaatsen naar kerken en kloosters waar de bewaaromstandigheden voor dit erfgoed veel onstabiel zijn, wat kan leiden tot een sneller verval van het erfgoed.

Het lijkt me dan ook zinvoller en belangrijker om de nadruk te leggen op en te investeren in de zorg voor kunstwerken die momenteel nog wel op hun originele locatie hangen, dan te focussen op terugkeer van werken naar hun oorspronkelijke locatie.

Op advies van de Raad voor het behoud van het roerend cultureel erfgoed startten mijn diensten eind 2019 het project "behoudsondersteuning voor topstukken". Via dit proefproject voorziet de Vlaamse overheid kosteloos behoudsondersteuning voor topstukken aan een selectie van topstukbeherende instellingen voor wie 'behoud en beheer' geen kerntaak is. Binnen dit proefproject worden één jaar lang de bewaaromstandigheden en condities van de topstukken in kaart gebracht. De instellingen krijgen adviezen en professionele behoudsondersteuning ter verbetering van die bewaaromstandigheden.

Bij de afsluiting van dit project zullen aanbevelingen ter verbetering van de bewaaromstandigheden van de opgevolgde topstukken in de verschillende locaties worden geformuleerd. Daarnaast zal de opdrachthouder ook een algemene evaluatie maken over de tijdens het project algemeen vastgestelde noden en problemen rond de bewaaromstandigheden van topstukken in kerken en kloosters. Samen met de Topstukkenraad en in overleg met mijn collega, bevoegd voor het Onroerend Erfgoed, zal ik op basis van deze evaluatie bekijken op welke manier best tegemoet kan worden gekomen aan deze noden rond de verbetering van de bewaaromstandigheden van topstukken in kerken en kloosters. Ik plan dit in de loop van volgend jaar.